

Матеріали всеукр. науково-практ. семінару «Проблеми психолого-педагогічного супроводу підготовки фахівців у вищій школі», (22 грудня 2006 р.). – Одеса : СМІЛ, 2006. – С. 39–41

Т.Ю.Осипова

РОЛЬ КУРАТОРА ЯК НАСТАВНИКА СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ В ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ В ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС

Глибокі соціально-економічні перетворення, що були проведені в Україні, розвиток ринкових відносин, підвищення вимог до майбутніх учителів, орієнтованих на нові реалії життя, інтелектуально та духовно розвинених, вимагають більш високої якості професійно-педагогічної підготовки в сучасній системі освіти.

Сучасне виховання в Україні має забезпечувати прилучення молоді до світової культури й загальнолюдських цінностей. За своїми формами й методами воно спирається на народні традиції, кращі надбання національної та світової педагогіки. Особлива увага приділяється організації виховної роботи в закладах освіти в Концепції національної системи виховання. Національна система виховання є умовою цілісного формування особистості; це створена впродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій та професійної діяльності, що має на меті формування світоглядної позиції та ціннісних орієнтацій молоді, передачу їй соціального досвіду, надбань попередніх поколінь.

Перебудова виховного процесу у вищій школі – важливе і складне завдання, розв'язання якого вимагає, з одного боку, пошуку і приведення в дію нових форм та методик організації виховного процесу, а з іншого – активізації традиційних видів діяльності, збереження досягнень минулого. Такого поєднання вимагає загально педагогічний принцип безперервності й наступності, сутність якого відносно виховання полягає в досягненні

цілісного й наступності, перетворення виховання в процес, що триває впродовж усього життя.

Навчання у вищій школі повинно мати не лише освітню орієнтацію, але й обов'язкову виховну спрямованість. Навчально-виховний процес покликаний формувати в студентів високу культуру, гуманістичний і демократичний світогляд, високі моральні якості, виховувати їх громадянами – патріотами, інтелігентами, творчими й цілеспрямованими спеціалістами.

У вищому закладі освіти виховання має здійснюватися за нових умов, з урахуванням фізичної, психічної зрілості особистості, а також її інтелектуального і духовного розвитку.

Метою статті є розгляд сутності діяльності куратора-наставника студентської групи в позааудиторній роботі. Куратор студентської академічної групи – це наставник і організатор, вихователь і консультант для студентів групи. Він повинен спрямовувати виховну роботу групи, розвивати у студентів активність, самостійність, ініціативу, почуття відповідальності та зацікавленості в навчанні.

Постановка проблеми в загальному вигляді полягає в тому, що в умовах сучасності головним завданням у діяльності куратора як наставника постає сприяння саморозвитку особистості, реалізація її творчого потенціалу, створення необхідних і достатніх для цього умов.

Однією з нагальних проблем в умовах сьогодення є виховання нових поколінь людей, здатних радикально змінити ситуацію, що створилася. Проблема особистісного, морального розвитку вирішується сьогодні на філософському (А.І.Комарова, І.А.Зязюн, В.Г.Табачківський, В.М.Князєв, В.Ф.Баранівський та ін.), психологічному (С.Д.Максименко, І.Д.Бех, Г.О.Балл, М.Й.Боришевський, В.А.Семиченко, В.О.Моляко та ін.), педагогічному (М.Б.Євтух, В.І.Бондар, В.Г.Бутенко, Л.П.Вовк, О.Г.Мороз, Г.М.Падалка, Г.П.Шевченко та ін.) та інших рівнях.

Допомогти у вирішенні зазначеної проблеми під час навчання у вищій школі, на нашу думку, повинен наставник.

Сьогодні у вищих навчальних закладах поширений інститут кураторів-наставників, які є первинними організаторами виховної роботи в академічних групах студентів. З урахуванням вимог Болонського процесу, не відкидаючи ідеї колективного кураторства, варте уваги зміщення акцентів у виховній роботі з колективно-організаційної форми на індивідуальну роботу зі студентом. Згідно з вимогами ECTS (єдиної кредитно-трансферної системи) функції куратора-наставника набувають не стільки виховного змісту, скільки стають консультативними, координуючими.

Важливим у цьому аспекті є застосування наставниками особистісно зорієнтованих педагогічних технологій, сутнісними ознаками яких є виховання особистості майбутнього фахівця з максимально можливою індивідуалізацією, створенням умов для саморозвитку й самовиховання, осмисленого визначення своїх можливостей і життєвих цілей. Такий тип виховання ґрунтується на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, вільного обміну думками, авансуванні успіху.

У працях вітчизняних учених Г.О. Балла, І.Д. Беха, І.А. Зязюна, З.Н. Курлянд, О.М. Пехоти, О.А. Савченко, Г.М. Сагач, О.В. Сухомлинської, О.Я. Чебикіна, С.О. Черепанова, В.В. Ягупова обґрунтовується необхідність та вказуються основні напрямки переходу від традиціоналістичного, раціоналістичного підходів до виховання, що орієнтує на засвоєння знань, умінь, навичок, до аксіологічної парадигми, спрямованої на особистісний розвиток і творчу самореалізацію особистості в соціумі, одним із шляхів якої є особистісно орієнтоване виховання.

Так, О.В. Сухомлинська підкреслює актуальність особистісно

орієнтованого навчання й виховання у національній системі освіти тим, що воно має своїм кінцевим результатом не знання, а формування аксіологічного світогляду, який оперує ціннісними категоріями. На думку І.Д. Беґа, завдання допомогти тому, кого навчають, усвідомити себе як особистість має стати головним для педагога як наставника. Отже, тільки шляхом усвідомлення можливе опанування необхідними знаннями, вміннями, навичками, тобто формування особистості того, кого навчають як суб'єкта власного морально-духовного розвитку.

Особлива увага приділяється організації виховної роботи в закладах освіти в Концепції національної системи виховання. Національна система виховання є умовою цілісного формування особистості; це створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій та професійної діяльності, що має на меті формування світоглядної позиції та ціннісних орієнтацій молоді, передачу їй соціального досвіду, надбань попередніх поколінь. Науково обґрунтоване, належним чином організоване виховання відображає духовний поступ народу, процес збереження й збагачення його культури.

Гуманістичний характер виховання передбачає побудову всього його змісту й форм на основі глибокого розуміння вихователем природи вихованця, його індивідуальних рис і можливостей, повазі до особистості дитини, турботи про її гармонійний розвиток.

Процес виховання у вищому навчальному закладі органічно поєднаний з процесом навчання молоді, опанування основами наук, багатством національної й світової культури.

Формування творчої особистості посиленням організаційно-виховної, культурно-освітньої роботи серед студентів в національній моделі вищої освіти нерозривно пов'язане з відродженням нації, демократизацією і гуманізацією суспільства, поглибленням самоуправління народу, яке

передбачає висування молоді на керівну роботу в різних сферах управління і виробництва.

Значна роль у виховній діяльності наставника студентського колективу в цілому й особистості студента зокрема належить організації позааудиторної роботи. Система позааудиторної роботи розглядається як сукупність виховних впливів, що забезпечують цілеспрямованість, систематичність, послідовність, сполучення педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю студентів. Основоположними принципами цієї системи є професійно-педагогічна спрямованість навчально-виховного процесу, взаємозв'язок і взаємообумовленість навчання і виховання студентів.

У зв'язку з цим метою вищої школи є підготовка свідомої національної інтелігенції, виховання її духовної еліти, примноження культурного потенціалу, що забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів. З огляду на зазначене на куратора-наставника студентської групи покладаються такі завдання:

- виховання майбутніх учителів авторитетними, високоосвіченими людьми, носіями високої загальної, світоглядної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, фізичної та екологічної культури;
- створення необхідних умов для вільного розвитку особистості студента, його мислення і загальної культури шляхом залучення до різноманітних видів творчої діяльності (науково-дослідної, технічної, культурно-просвітницької, громадської, оздоровчо-спортивної, правоохоронної та ін.) не лише в навчальний, а й у позанавчальний час;
- збагачення естетичного досвіду студентів шляхом участі їх у відродженні забутих та створенні нових національно-культурних традицій регіону, міста, вищого навчального закладу, розвиток художніх здібностей студентів;

- формування “Я–концепції” людини-творця на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, моральної самозавершеності;
- пропаганда здорового способу життя, запобігання вживанню студентами алкоголю, наркотиків, викорінення шкідливих звичок.

Вищий навчальний заклад відрізняється від школи не лише змістом навчання і виховання, модифікацією їх форм, що само по собі надзвичайно важливо, але й тим, що його основне завдання – формування особистості спеціаліста – обумовлює взаємодію педагогів і студентів. Тому система вузівського педагогічного спілкування в ланці “викладача – студент” якісно відрізняється від взаємин в ході шкільного навчання. У вищому навчальному закладі сам факт прилучення викладача і студента до загальної професії в значній мірі сприяє “зняттю” вікового бар’єру, що заважає плідній спільній діяльності.

Найбільш плідний процес виховання і навчання у вищому навчальному закладі забезпечується саме надійно побудованою на вузівському рівні системою взаємин. Основними вимогами до неї є: формування у студентів почуття професійної спільності з педагогами вищого навчального закладу; орієнтація системи педагогічного спілкування на дорослу людину з розвиненою самосвідомістю, тим самим подолання рецидивів авторитарного виховного впливу; використання як факторів управління вихованням і навчанням професійного інтересу студентів і реалізація на його підставі педагогічного спілкування та всієї системи виховної роботи; включення студентів у різноманітні форми початкової науково-дослідницької роботи спільно з викладачами; участь з викладачами у наукових конференціях, спільні публікації; реалізація різноманітної системи неофіційних, не регламентованих контактів викладачів і студентів; участь професорсько-викладацького складу в студентському дозвіллі (огляди, конкурси, вечори, КВК, спортивні заходи тощо). Проведення такої роботи сприяє:

- формуванню професійно-педагогічної спрямованості особистості, вихованню покликання, любові до професії вчителя, педагогічної культури майбутнього вчителя;
- вихованню активної громадянської позиції, почуття громадянина Батьківщини, відповідальність за її долю, підростаюче покоління, професійну гідність;
- вихованню інтелектуальної культури, формуванню вмінь і навичок культури розумової праці, інтересу до різних наукових цінностей, літератури, мистецтва як до особливо важливих цінностей духовного порядку, вихованню потреби до самоосвіти.
- моральному вихованню, формуванню духовної культури, цивілізованого, гуманного ставлення до людей, гуманітарному розвитку, формуванню екологічної та економічної культури;
- вихованню національної самосвідомості, почуття гордості та поваги до національної історії, культури, традицій та звичаїв українського народу, поваги та терпимого ставлення до людей іншої національності, які живуть в Україні, їх національних почуттів, культури та звичаїв, вихованню майбутніх учителів як носіїв гуманних взаємин між людьми різних національностей, етнічних груп, здатних нести національну свідомість своїм учням.
- вихованню естетичної культури майбутнього вчителя в усіх формах її вияву та готовності нести таку культуру до школи своїм учням.
- вихованню фізичної культури, формуванню свідомої необхідності дбати про своє здоров'я, підтримувати його, готовність вести здоровий образ життя, нести етнічну та естетичну культуру до сфери сімейних стосунків, виховання своїх дітей.
- розвитку студентського самоврядування в організації виховної роботи в групах, студентському гуртожитку тощо.

Позааудиторна виховна робота проводиться у формі різноманітних заходів у групі, на факультеті, у вищому навчальному закладі на основі студентського самоврядування, активності і самостійності студентів при керівній ролі студентського активу і педагогічної допомоги кураторів-наставників. Позааудиторна робота стимулює формування особистості майбутнього педагога за умови професіоналізації всіх виховних впливів на студентів. Вона дозволяє надати процесу набуття майбутньої педагогічної професії особистісного забарвлення. Більш того, вона містить умови, які забезпечують удосконалення загальної педагогічної підготовки студентів, і за умови правильної її організації студенти отримують практичний досвід, можливість для самостійних дій, пошуку власного педагогічного стилю. Основними напрямками професіоналізації позааудиторної виховної роботи можна вважати:

- урахування специфіки факультету під час організації і проведення виховної роботи зі студентами;
- широке використання її різноманітних форм, що відображають специфіку професійної діяльності майбутніх учителів;
- спонукання студентів до активної самостійної діяльності з метою оволодіння методикою виховної роботи з учнями;
- моделювання і розв'язання педагогічних ситуацій, що сприяють удосконаленню емоційної і вольової сфер особистості майбутнього вчителя, його педагогічної техніки;
- удосконалення педагогічних умінь та особистісних якостей майбутніх вихователів у процесі включення їх до активної педагогічної діяльності;
- психолого-педагогічну обґрунтованість методів та форм позааудиторної роботи зі студентами.

У позааудиторній роботі, як і в будь-якому виді громадської діяльності, розвиваються розумові, емоційні, моральні, трудові, вольові якості студентів, їхні професійні та загальні здібності, формуються і поглиблюються

професійні знання, розширюється педагогічний кругозір й проявляється досвід практичної діяльності.

Неабияку роль в організації й проведенні такої роботи відіграє особистість наставника як у справі навчання, так і виховання. Від того, який стиль взаємин зі студентами він обирає, якими особистісними якостями він володіє, наскільки він професійно компетентний, яку виховну роботу він проводить залежить їх ставлення до навчання, до вищого навчального закладу в цілому.

В роботі зі студентами необхідно реалізовувати суб'єкт-суб'єктну педагогічну парадигму, основними принципами якої є співробітництво, співтворчість викладача і студентів, забезпечення самореалізації педагогів і студентів як партнерів у творчому процесі.

Сутність співтворчості полягає в тому, максимально використовуються діалогічні форми навчання студентів; тренінги, творчі навчально-професійні завдання; створюється психологічний клімат в академічній групі; змінюється орієнтація студента з “учнівства” на “партнерство”; складаються умови, спрямовані на оптимальну самореалізацію студентів; гуманістичний стиль спілкування та взаємодію викладачів і студентів.

Ще одним з необхідних аспектів у діяльності наставника, на нашу думку, є його толерантність у взаємовідносинах з майбутніми вчителями. О.В.Сухомлинська акцентує на тому, що головна місія виховання повинна полягати: 1) в передачі культурних цінностей; 2) в підготовці молоді до інтеграції в суспільство; 3) в нівелюванні, зменшенні соціальної нерівності. Особливої значущості в цьому контексті набувають міжособистісна комунікація, діалог, створення толерантного комунікативного середовища.

Позааудиторна виховна робота забезпечує найбільш високі результати в підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності, якщо вона має особливий педагогічно спрямований характер, різнобічно співвідноситься з

формами і методами її організації, спирається на конкретний рівень розвитку професійних інтересів студентів, забезпечує їхню активну суспільно-педагогічну позицію, тісно пов'язана з навчальною та науковою роботою, проводиться в системі.

Використання різноманітних форм позааудиторної роботи піднімає престижність педагогічної діяльності, активізує суспільно-педагогічну позицію кожного студента, закріплює позитивне ставлення до обраної професії, формує установку на творче оволодіння нею.

З метою виховання морально-психологічної готовності студентів до професійної діяльності викладачам педагогіки, кураторам-наставникам та активістам студентських колективів бажано використовувати такі форми роботи: педагогічні інформації; зустрічі-бесіди з майстрами педагогічної праці; диспути з педагогічних тем; прес-конференції з актуальних проблем виховання, освіти та навчання; бесіди за “круглим столом” з питань педагогіки і психології; педагогічні КВК, конкурси “Шукаємо педагогічні таланти”; педагогічні олімпіади; педагогічні гуртки і клуби; перегляд і обговорення проблем виховання підростаючого покоління і дорослих; вечори-зустрічі, вечори запитань і відповідей за педагогічними темами; усні журнали; педагогічні бюлетені; стенди; виставки; альбоми; читацькі конференції; педагогічні тижні; творчі дискусії з питань виховання молоді і дорослих; екскурсії до різних навчально-виховних закладів; дні педагогічної і психологічної науки; конкурси студентських праць з проблем педагогіки і психології.

Правильна організація позааудиторної роботи надає можливість для розвитку у студентів здібності проникати у внутрішній світ особистості, прагнення зрозуміти внутрішній стан особистості і вплинути на неї, прогнозувати поведінку учасників заходу, здібності педагогічного співпереживання (уміння не просто зрозуміти, а уявити себе на місці іншого), спостерігати за перемінами у поведінці, системі відносин між студентами і

визначити свою позицію в цій системі. В умовах позааудиторної роботи студенти спочатку вчать проникати у внутрішній світ своїх товаришів, розуміти їх психічний стан, по можливості впливати на нього, враховувати їхні інтереси, здібності, схильності, прогнозувати їх поведінку у виховних ситуаціях, уміти поставити себе на місце іншого, бачити ці зміни, які відбуваються з учасниками заходів, що проходять. Така позааудиторна дозволяє побачити типові утруднення, з якими вчитель стикається у повсякденній діяльності. Незважаючи на те, що шкільна аудиторія має свою специфіку, професійно спрямована позааудиторна робота забезпечує умови для формування загальнопедагогічних умінь, професійних здібностей, моральних якостей і психічних властивостей особистості, необхідних учителю в його професійній діяльності.

Література

1. Бех І.Д. Гуманістична педагогіка у траєкторії виховання особистості // Виховання і культура. – 2002. - №1. – С. 9-13.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засоби. Наукове видання. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
3. Бойко В.В. Социально-психологический климат коллектива и личность. - М.: Мысль, 1983. - 207 с.
4. Євтух М.Б. Сучасні тенденції професійної підготовки вчителя. // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі: Зб. наукових праць. – Рівне: Волинські обереги, 2002. – С. 170-175.
5. Кондрашова Л.В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте. – Киев-Одесса: Вища школа, 1988. – 160 с.
6. Осипова Т.Ю. Формування професійно орієнтованої особистості майбутнього вчителя: Дис... канд..пед.наук. – Одеса, 2001. – 248 с.

В статье рассматривается роль куратора как наставника в организации работы студенческой группы во внеаудиторное время.

This article deals with the role of the tutor as a master in organization of student group's work in free time.